

 BUTLLETÍ DEL

CENTRE EXCURSIONISTA

DE CATALUNYA

ANY XI

MAIG DE 1904

N.º 76

DE LA JUNQUERA A LA MASIA DE RIUMAJOR

La població de La Junquera se troba assentada en les petites conques que forma'l riu Llobregat, afluent del Muga, y entremig de les vessants del baix Pireneu provinents, per sol-ixent, del coll del Portús, y, pel costat de ponent, de l'històrica collada de Panissars, separats abdós pel turó que enlaira'l castell francès de Bellegarde, aont oneja una bandera ben diferent de la catalana, y que en aquell cim, més que en altra banda, apareix com el símbol del predomini, ja sedimentat pel temps del tradicional enemich del Nord, sobre'l que fou en els vells segles l'uniatt nacional de la nostra terra. Té La Junquera'l seu case-riu en gran part arrengherat a un y altre costat de la carretera reyal de França, com molt bé hi sabien els nostres avis, que per aquí havien de passar necessàriament pera entrar y sortir de la veïna nació, fins que s'acabà la construcció del ferro-carril, perdent dit poble, per aquest motiu, l'antiga nomenada, essent en el dia poch visitat y escassament conegut, ja que també, per altra banda, res enclou, pera l'excursionista, mereixedor d'esment.

No arriba a una hora la distancia que separa La Junquera del poble d'Agullana, seguint quasibé una ratlla paralela a les serres que marquen la divisoria internacional en direcció al norest. La marxa se fa seguint un moment la carretera reyal en direcció a Figueres, deixant-la

per un camí carreter que surt a la dreta y continúa cap a la montanya, pujant el terreno lleugerament y per les envistes dels dits colls del Portús y Panissars. Immediatament se passa a gual a la vora dreta del Llobregat, apartant-se'l camí d'aquest riu pera anar entre terres de conreu. A la poca estona s'atravessa aixís mateix el riu de Guilla, que més enllà dona ses aigües a l'anterior, entrant-se seguidament en el poble d'Agullana.

Té dita població agradable aspecte, ab nombroses construccions modernes, indici de la seva prosperitat, que deu, en primer terme, a l'industria tapera, que's desenrotlla per medi de diferents fàbriques y que, ademés de treballar el suro que's produeix en el terme, n'importa respectables quantitats d'altres llochs.

En el costat nord de la plaça presenta'ls seus enfosquits y ben tallats carreus l'iglesia parroquial, dedicada a la Verge Maria. A causa segurament d'estar exactament orientada, com és general en els temples romànichs, té la portada en el mur lateral que fa cara a la plaça, constituint dita portada cinch archs per aresta y en degradació que aguanten dugues columnes per cada banda, ab capitells de fullatge ben treballats, corresponent a l'estil propi de les fàbriques, que respon al gust dominant en l'últim període de l'art romànich. L'arcada exterior conté una elegant motllura feta per una grega d'ondes força allargades y molt juntes. Al costat de la portada s'obre un finestral que remata ab l'usual renglera de prismes. Es de sentir que un modern edifici trenqui la visualitat de bona part de la construcció y alteri la regularitat de la mateixa. L'àbside, seguint la pauta de la majoria dels d'aquells temps en relació ab l'importancia de l'edifici, és de forma semicircular; una mitja-canya ve sota coberta, segueixen prismes de la classe abans dita, y a continuació corre una faixa d'arqueacions de senzill dibuix. Encara conserva y adorna les portes d'entrada a l'iglesia la ferramenta de cargolada forma, tant general en les iglesies de dit temps en tot Catalunya. En l'edifici manca'l campanar, que està substituït per una pobra espadanya. Constitueix l'interior una

sola nau de volta apuntada, un tant reformada en èpoques molt posteriors a la data de la construcció.

El camí que va a Labajol pren la direcció cap al norest, trobant, als set minuts d'Agullana, altra volta'l riu de Guilla, havent-lo de passar. El sol és de formació granítica, passant-se entremig de plantacions d'alzines sureres y fent una continua pujada que arriba al pla de can Tibau, després de caminar mitja hora llarga. Seguidament s'arriba a la vora de la pagesia del mateix nom. Trenta minuts s'han de menester encara pera esser a l'esmentat poble de Labajol, que s'empleen guanyant la forta pujada que hi porta. Si bé aquesta costa resulta un bon xich penosa, el viatger pot donar-se per prou satisfet en cambi de l'hermós panorama que té al seu darrera, descobrint en grandíols anfiteatre totes les planes de l'alt Empordà, ab les montanyes que'l volten; les serres d'aquesta part del Pireneu, la suau silueta de les costes del golf de Roses y el mar en últim terme.

Labajol és un petit poble, quin veinat no arriba de bon troç a estar format per trescents habitants, dedicats en conjunt a les feines agrícoles. Molt aprop de la ratlla de França, s'hi comunica per un coll del mateix nom del poble que passa per la montanya que, marcant la divisoria internacional, ve a esser com la prolongació pirenenca envers l'extrem est de la serra de les Salines. El caseriu, de migrat aspecte, s'agombola als voltants de la petita iglesia, aquesta séns cap mena d'interès.

Se surt de Labajol seguint la ruta que emprèn cap al sudoest pel mig d'un país cobert de garrigues; dèu minuts després se deixa a l'esquerra'l camí de carros que va fins al serrat en que's troba la pedrera de *sabonet*, que sols queda a la distancia d'un tret de pedra, essent prou reduida la seva explotació. Als cinch minuts s'entra en la costa d'una serra, per quina falda segueix el barranch o *correch de Barri*, essent un xich més enllà'l mas anomenat de *Selvi-che*, per quins indrets creixen abundosos castanyers y alzines sureres, veyent-se al cap de poca estona, en el fons d'una verdosa y alegre vall, voltada de turons, la població

de Massanet de Cabrenys. Desde aquest punt, que per la seva alçada permet dominar la serra de les Salines, quina major altitud es de 1,336 metres, que pel costat de la frontera va a formar la capsalera de la vall de Cabrenys, s'emprèn una baixada que arriba fins a passar un barranch que per aquí s'escola; a mig quart hi ha la pagesia que porta'l nom de Mas Llonà, en quin costat hi brolla una font, y per terreno planer, aprofitat per bons conreus y atapaïdes arbredes, s'arriba a Massanet a les dugues hores d'haver deixat a Labajol.

L'esmentada població ja té alguna importancia, comptant ab uns 1,700 habitants, y degut pot-ser a lo que ha tingut que sofrir en diferents guerres, així civils com estrangeres, per les seves condicions y situació arran de la frontera, és que molta part del seu caseriu és de construcció relativament moderna, no oferint en el concepte artístich cosa alguna d'especial interès. En mig de la plaça s'alça lo que's coneix ab el nom de la Vara de Roldan, formant com una llarga perxa de ferro que puja desde terra ab lleugera disminució en sa gruixaria y tenint en tot de quatre a cinch metres. La tradició, que té'l goig de pendre sempre pel seu compte envolquellar ab poètics conceptes y adornar de fets extraordinaris tot allò que conseguint fixar l'atenció popular està mancat de positiva historia o bé aquesta no és prou senzilla pera ésser acullida y escampada per aquella, també en aquest cas ha fet objecte de la seva predilecció la Vara de Roldan, a Massanet, contant-se per l'encontrada que dit llegendari hèroe pirenench la llançà ab força desde un alt cim, quedant clavada en el lloch en que avuy se troba. Aquesta tradició, entre altres que referent al mateix personatge se'n troben escampades arreu de les regions del Pireneu, té molts punts de semblança a la del Mall de les Guingetes; aprop del migrat caseriu d'aquest nom en el camí d'Escalós a Esterri d'Aneu, y que demostra la comunitat de pensament entre'ls pobladors de tant extens territori, y l'intensitat d'una mateixa tradició envers el temps y la distancia, sisquera en els detalls hi hagi alguna diferencia, la variant deixa

subsistent el tema que les constitueix, demostrant-se així la comunitat psicològica dels seus orígens y l'unitat de llur procedència regional.

Ab recança se surt de l'encisadora clotada en que's troba dolçament ajaçada la vila, com si dormís a l'ombra d'atapaïdes salzeredes, ventada pel pur oreig que ve de les altes serralades, vigilada pels diferents turons que arreu la volten y ensopida per l'agradable remor de nombroses corrents y fonts que a sos costats brollen y marxen aturdides terres avall.

A una mitja hora de Massanet, envers ponent, se troba'l clot de Rierols, després de passar una bonica ribera que hi ha a la vora de la població, fer una pujada que va entre suredes y passar a son acabament pel costat de la masia anomenada Can Pitxo. Desseguit d'aquella clotada, y ab cosa de vint minuts més, se descendeix per una costà que's perd en l'areny del riu Arnera, altre tributari del Muga, y quina aigua se creua per un pont d'obra d'una sola arcada; aprop d'altres trenta minuts s'han de menester pera arribar a la pagesia dita Mas Saborit, remontant per moments la vora dreta d'aquell riu fins l'anomenat salt de l'Os, que sobre d'aquest forma un espadat cingle y en quin lloch hermojeja'l paisatge una verdsosa arbreda de castanyers borts, y seguir per un serrat fins esser sobre d'un molí, aon se deixa'l camí de Tapis seguit fins ara, a fi de pendre la direcció cap a Mig-dia per la montanya d'aquest poble, arribant després al mas abans anomenat. Fins a trepitjar el coll dels Orts, que dista d'aquí uns cinch quarts, el terreny està constituit per un esgraonament de serralades que porten la direcció cap a Mig-dia en la seva majoria y que s'han d'anar passant successivament. La que segueix a la de Tapis permet veure'l caseriu del poblet d'aquest nom, que sobressurt per la banda dreta. En acabant de passar un torrent ja s'emprèn la pujada definitiva que porta en mitja hora al coll dels Orts, format per imponents cingleres, dominant el mateix un alt y esquerp puig que s'alça pel costat del Nord; el sol és tot ell pedregós, erm y mancat de vegetació, essent

l'espectre de la soletat y de la tristesa; no més s'hi troba un baix y llargarut edifici de pobra apariència destinat a casilla del lloch de carabiners que aquí hi ha establert com a punt fronteriç, situat certament en mig d'un desert de rocam y lluny d'altra humana habitació.

Passat el coll dels Orts se va a trobar la base del mateix, baixant després per un territori constituït per conglomerats sílicis rogenchs, revelant una formació d'època secundària que agafa tota aquesta fondalada que's té a la vista, per esser a la poca estona a les vores d'un rierot anomenat Riumajor y que en aquests indrets constitueix la divisoria ab la veïna nació francesa. Un xich més enllà, y en la propria vora esquerra de dita riera, hi ha una solitària y important masia que porta'l mateix nom de Riumajor, aon s'arriba ab poch menys de tres quarts desde'l coll dels Orts.

Sobre de la vora dreta de la riera de Riumajor se desenrotlla la principal secció de la serralada pirenenca, deixant les montanyes que la formen una espadada collada per quin cim sembla abocar el seu elegant campanar la romànica iglesia del poble francès de Costojès, tenint el camí, que passa frech a frech de la dita masia, que creuar la riera abans esmentada y pendre la dreta pujada que va enfilant-se per aquell cingle pera arribar a dit poble. Tot aquest conjunt dóna lloch a un bonich panorama contemplat desde la masia de Riumajor, terme de l'excursió per terra catalana.

JOAQUIM DE GISPERT

LITERATURA ORAL CATALANA

DITXOS TOPICHS

(Continuació)

Pera figues, Ribarroja;
pera finestres, Ascó;

pera xiquetes boniques,
Mequinensa y Escatró (1).

(1) Poblacions de la Ribera d'Ebre; les dues primeres en la provincia de Tarragona, y les dues darreres en la de Çaragoça. Ascó, vist desde'l riu, presenta un sèns fi de finestres.

En el *Folk-Lore Andaluz*, tomo I, plana 436, hi ha la següent *seguidilla*:

Fregenal de la tierra,
todo ventanas;
miradero de bobos,
jardín de damas.

Alabant les noyes de tal o qual poble, he recullit els següents cantars, propis de la provincia de Huesca:

Para muchachas de garbo,
vaya á La Almunia y Binefar;
y para resaladitas,
Barbastro, Monzón y Huesca.

Para muchachas de garbo,
Salinas, Trillo y Troncedo;
pero para resaladas,
Foradada y Pallarnelo.

Para muchachas de garbo,
Troncedo, Trillo y Salinas;
pero para resaladas
déjame las Clamosinas.

Aquest, que és de la provincia de Çaragoça:

Una muchacha de Pina
y otra de Bujaraloz
se jugaron la hermosura,
y la de Pina ganó.

Y el següent, que's refereix a Cherta, provincia de Tarragona:

Viva Cherta, porque tiene
cuatro molinos de harina;
vivan la sal y la gracia
de las mozas chertolinas.

En el *Folk-Lore Andaluz*, tomo y plana esmentats, hi ha aquest cantar del mateix gènere que 'ls recullits per mi:

Casaya, tierra de Dios,
Constantina de galanes,
Guarcaná de güenas mosas,
y er Pedroso d'olibares.

Aquests quatre pobles són de la provincia de Sevilla.

Pera cireres, La Torre (1);
pera rovellons, Lo Port,
y pera xiques boniques,
Cherta, Prat de Compte y Bot.

Al Ginestà's cull la xeixa;
al Masroig, lo blat tendral;
a Garcia, el mitadench,
y als Masos, la flor real (2).

A Capmany se fan los naps;
a Peralada, carbasses,
y a Vilabertran, pebrots,
auberginies y tomàtechs (3).

A Cubelles són les belles;
a Vilanova, no tant;
a Sitges, les més boniques;
y a Ribes, la flor del camp (4).

Si volen saber, senyores,
les quatre ciutats del rey:
Masricart y La Canonja,
Lo Burgat y Castellvell (5).

(1) La Torre del Cordé, en la vora dreta de l'Ebre, entre Cherta y Tortosa. Lo Port, Prat de Compte y Bot són també pobles de la Ribera d'Ebre.

(2) Masos de Mora o Mora la Nova. Aquesta follià fa referència a les quatre classes de blat que's cullen a la Ribera d'Ebre.

(3) Capmany, Peralada y Vilabertran són poblacions de l'Alt Empordà. La darrera és famosa per ses hortalices, que en sa majoria s'envien a França.

(4) Cubelles, Vilanova (y Geltrú), Sitges y Ribes són de la provincia de Barcelona.

(5) Aquesta follià és burlesca, puix els quatre pobles a que fa referència són insignificants: estan situats als encontorns de Reus.

Una per l'estil ne vaig recullir a la ribera del Matarraña, provincia da Çaragoça, part fronterixa a la de Tarragona:

Fayon y Nonaspe,
Favara y Maella,
son cuatro lugares
que son de la reyna.

D. Fermin Caballero, en sa obra esmentada, copia la següent, més no en sentit irònic:

Si volen saber, senyores,
les quatre ciutats del món:
Masricart y La Canonja,
La Vileta y Bonretorn (1).

(Seguirà)

CELS GOMIS

A LA BONA MEMORIA DE N'ARTUR OSONA

Amich del cor:

Si'l dimecres de cendra d'aquest any,
dia, ay!, en que, jayent malalt al llit, vaig
saber sobtadament ta impensada mort, no
puguí acompanyar tes mortals despulles
al lloch d'etern repòs, res m'impedirà
avuy dedicar-te un públich record pera fer
constar la bona memoria que guardo de
l'amich estimadíssim, que may haguera jo
sospitat que havia de pendre-m la davan-
tera en el darrer viatge. Mes faci-s la volun-
tat de Déu! Mentres jo visqui, bo o malalt,
sempre la remembrança de ta amistat y de
les placentes hores passades en ta compa-
nyia endolciran l'amargura de mes llar-
gues hores consagrades al dolor. ¡Bene-
hida sia, donchs, ta influencia benefactora
y ta memoria caríssima!

RAMON ARABIA Y SOLANAS

19 d'Abril 1901

Coneguí a l'Osona en Juny de 1880, dies en que entre
la *Catalanista* y la *Catalana* (com s'anomenava llavors
abreviadament a les dues societats, de quina benhaurada

Aguilar y Montilla
Cabra y Lucena,
estos cuatro lugares
son de la reyna.

(1) Variant de l'anterior. També's refereix a pobles dels encontorns de Reus.

fusió havia de nàixer, temps a venir, l'actual CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA) regnava una rivalitat mal dissimulada, si bé per altra part molt propria dels entusiasmes juvenívols y dels hardits projectes que una y altra associació halenaven. L'Osona pertanyia a totes dues, y son esperit de concordia's dalia per l'unió de les valioses forces que en un y altre camp s'havien aplegat, y pera mellor conèixer-les y pera anar-les encarrilant suaument a una convergencia decisiva, ara ab els socis de la *Catalanista*, ara ab els de la *Catalana*, feya excursions de montanya, en que sempre, per son coneixement del terreno y per sa pràctica ja llavors veterana, servia de mestre a sos companys.

En una de tals ocasions vaig fer sa coneixença personal. Presidia jo aleshores la *Catalana*, y, acceptant de molt bon grat sa iniciativa, vaig deixar-li an ell l'organització complerta de l'excursió, sometent-me en absolut a sa direcció experimentada y a ses indicacions saturades d'esperit pràctic. Va esser la primera excursió que férem al Montseny, llavors la nina dels ulls de l'Osona, que havia ja publicat sa primera *Guia* trilingüe de la xamosa montanya. Va rebre-ns ab esplèndida y efusiva hospitalitat en sa casa de Breda, aon va reunir pera l'ocasió a molts veïns y entitats de la vila, dedicant-nos una veritable vetllada d'expansió carinyosa, en que la tònica dominant fou l'amor a la terra y el desig d'enlairar son nom.

L'excursió fou de les més agradables y profitoses que jo recordo: en nostres Butlletins y Anuaris queda consignada. Més lo que vull consignar aquí és que molt abans d'acabar-la, y durà quatre dies, s'havia establert ja entre l'Osona y jo una amistat fondíssima, que sols la mort ha pogut trencar: no era possible sostraure-s a l'influencia d'aquella franquesa de cor; d'aquella jovialitat, sempre sostinguda y sempre de bona mena; d'aquella falta absoluta de pretensions.

Després d'aquella, ¡quantes y quantes excursions férem plegats! Unes vegades sols, altres ab altres companys, sempre, en tota excursió en que ell vingués, portava ell la

batuta: tots li donavem la dreta, jo'l primer, no sols per sa major coneixença del país que anavem a recórrer, sinó per l'esperit pràctich que'l distingia y que aplanava totes les dificultats. Ell coneixia'ls guies, els hostals, els traguers: sabia tractar ab tota eixa gent ab un tacte especial y s'en feya verdaders amichs. Lo que un altre tal volta a copia de diners no haguera lograt, ho obtenia ell per sa afabilitat, sa franquesa y son *savoir faire* ingènit. Aixís és que una excursió organizada per l'Osona, a més de resultar sempre ben aprofitada en el sentit de veure en el més curt espay de temps el major nombre possible de llochs interessants, solia reeixir còmoda y barata, dues condicions que, no per esser accessories, si's vol, deixen de tenir son atractiu y segons pera qui, dintre de la col·lectivitat, una importancia capital.

Era un caminador de primera força, no un alpinista, com ha dit algú. Les timbes, les coves, els precipicis, els passos perillosos, els equilibris forçats l'esfereïen, perquè'l cap li rodava, y ben sabut és que contra aquesta fluixedat de nervis no hi ha força de voluntat que hi valgui; més, en cambi, no reculava davant de cap camí, per trencat, llarch y aspre que fos. Feya unes jornades que esparveraven, y més de quatre cops havia arribat a rendir als guies, sobre tot en certes regions poch montanyenques en que no abunda la gent de cama forta. Gros y corpulent com era, semblava mentida que s'empassés les distancies ab aquella aparent facilitat: caminar vuit y dèu hores diaries, y això molts dies seguits, era pera ell cosa ja habitual y com qui digués reglamentaria. Suava, això sí, suava molt, però aquesta suor era pera ell mitja vida; la que no podia sofrir, com ell deya en son pintoresch llenguatge, sempre humorista, era la que li produïa la sola vista de la *monòtona vinya*, és a dir, la de les regions baixes de nostra terra. Realment, ell era un apassionat de l'alta montanya, dels panorames grandiosos, dels cims dominants, dels horitzons amplíssims.

Y ¡com, arribat a un d'eixos enlairats observatoris de la Naturalesa, se sadollava d'aire pur, de vistes immenses,

d'halenades tòniques y vivificants! ¡Y com li parlaven a l'ànima aquells turons, aquelles serres, aquells boscos, aquells penyals! Y com tots els coneixia y com tots els havia petjats, ajudat de sa prodigiosa memoria local els anava nomenant un per un com vells amichs, y de tots tenia una historia pera contar-ne y els animava y feya viure retrayant-ne típichs episodis de ses propries excursions, salpicats de casos y cuentos, de costums y rondalles, que referia ab un llenguatge sovint hiperbòlich, més sempre verídich, ingenuo y natural.

Fins en terreno desconegut l'ajudaven a sortir-se de qualsevulla accidental dificultat altres dues qualitats que caracterisen al ver excursionista y que posseïa en grau eminent: la d'orientar-se y la d'apreciar les distancies. Llegia en el terreno a vol d'aucell com en un mapa, recordava ab meravellosa precisió'ls accidents topogràfichs, y d'una ullada n'apreciava l'engranatge y n'endevinava la resultant. Aixís és que, portant quasi sempre guia, molt sovint el guia de son guia era ell mateix; vull dir que ell era qui sabia relacionar l'encontrada que recorrien ab les demás que'ls rodejaven y que'l guia moltes vegades no coneixia ni de nom.

Desde ses primeres campanyes son esperit pràctich el portà a pendre notes de ses excursions, notes tant minucioses, tant vives y exactes, que ab elles a la vista pogués qualsevol repetir l'excursió. Anava caminant y apuntant: accidents del terreno, rumbos, distancies, noms de casals y masies, fets notables esdevinguts, tot anava descapdel·lant-se en son llibre de memories; arribat a posada, no s'assentava a taula ni se n'anava al llit que no tingués sa relació al corrent; marxa y redacció eren paraleles. Aixís nasqueren ses *Guiés*, y per això s'hi adverteix un cert perfum boscà, certa virginitat d'estil, que conserva encara tot l'agre del terror. La veracitat és absoluta; els detalls, minuciosos; la nomenclatura, riquíssima: per ella sola les *Guiés Osona* tindrien y tindran sempre un valor incalculable per lo valiosíssim y autèntich cabal que aporten a l'estudi de nostra toponomàstica. No hi ha dubte de que en con-

junt són l'obra capdal, de més empenyo y aplicació immediata de l'excursionisme català.

Per tot això fou l'Osona una veritable autoritat y ses *Guias* un document imprescindible, quan d'estudiar nostre terrer se tractava. A sa experiència acudíem quants volíem organitzar alguna excursió a comarques per ell recorregudes, y ell, ab sa amabilitat may desmentida, posava sempre a nostre servey sa pràctica consumada y ses nombroses relacions. En el *Club Alpin Français* tenien en gran estima'ls datos que ell els facilitava, y a cada punt li consultaven aparents anomalies o positives incògnites els qui, com l'enginyer militar M. Prudent, treballaven en el Mapa de Catalunya desde l'oficina, y sobre datos reunits per altres mans. L'Osona, ab sa fidelíssima memoria, aclaria tots els dubtes y resolía sèns apel·lació totes les dificultats. Era un arxiu vivent, y ses *Guias* un arsenal inagotable de datos exactíssims.

Indubtablement era'l català que més havia corregut la nostra terra: si l'Estat Major General de nostre exèrcit hagués creat un còs de guies de montanya, ningú ab més mèrits que ell hauria pogut pretendre esser-ne nomenat comandant. Ab son casco a l'inglesa, sa corpulenta humanitat, son trajo de vellut, ses espadnyes y son gayato, arribà a esser un tipo llegendari, un nou *Jueu errant*, conegut en tot Catalunya, desde'ls Pireneus al Montsant, desde la Serra de Cadí a les de la Costa, desde la Cerdanya y la Vall d'Andorra al Priorat. Y tant com era conegut era estimat per tot arreu per sa bondat, sa senzillesa y lo bé que sabia avenir-se ab la gent y adaptar-se a les circumstancies. Era excessivament sobri y dormia molt poch: per dematí que s'hagués d'empendre la marxa, una hora abans al menys ja estava llevat y cantava als companys, a tall d'escayenta diana, el butlletí meteorològich del dia: temperatura, pressió baromètrica, vents, estat del cel. Sa previsió no's descuidava res, sobre tot de lo que pogués fer agradable als companys la pràctica d'un exercici, que en certes comarques de la nostra terra no deixa d'oferir encara entrebanchs considerables.

No presumia d'escriptor, y, no obstant, en sos llibres *Mas excursions pels Alps* y *En Jaume de ca'n Valent, historia d'un guia*, sobre tot en el primer, hi ha pàgines verament eloqüents y descripcions magistrals, que donen l'impressió de la realitat. Es que l'Osona sentia la naturalesa y, no aspirant a altra cosa que a trasmetre'n l'impressió rebuda, li resultava un quadro acabat, vivent, emocionant. El temporal de neu en el *Colle del Sempione* no'l descriuria mellor cap de nostres novelistes *de cartel·lo*; ab quatre tochs y una sobrietat de medis extremada consegueix l'Osona un efecte meravellós: fa venir propriament carn de gallina. L'*Historia del guia Jaume de ca'n Valent* és una monografia model, escrita ab una naturalitat encisadora, un retrat que parla, d'un humil tipo de la nostra terra, a qui'ns-e sembla que estem veyent. En determinats punts de ses *Guias* hi ha també troços de pujat valor literari.

Es que l'Osona havia viatjat molt, coneixia'l món, tenia suma facilitat pera expressar-se, llegia continuament, sabia escoltar y posseïa una instrucció, encara que no brillant y vasta, molt sòlida. Havia residit alguns anys a França y parlava'l francès tant bé com el català. Jo havia aprofitat, en mos temps presidencials, aquesta condició seva pera encarregar-li la traducció catalana d'alguns treballs que rebíem de nostres consocis francesos pera publicar en nostres Butlletins. Per cert que, una vegada, abans de marxar a Breda, aont havia de passar una curta temporada, vaig donar-n'hi un de bastant llarch, si no recordo mal, sobre Andorra, repetint-li, sobre tot, que no corria cap pressa y que me l'enviés quan bonament pogués. Més això no era compatible ab son caràcter frisós pera servir: el dia mateix que arribà a Breda's posà a la tasca y passà la nit en blanch: l'endemà m'enviava'l treball traduït. Era un home aixís: no podia sofrir tenir entre mans coses entretingudes: de cop y volta; aixís feya les *Guias*, aixís servia als amichs.

Era un company excel·lent, un amich de debò, un fill exemplar de Catalunya, a la que estimava ab deliri; un home que valia més de lo que ell mateix pensava. Sa mo-

destia era suma; més, aixís com ell no tingué may preten-
cions, no podia sofrir-les en els altres: la *pose*, la vanitat li
atacaven els nervis. Volia'ls caràcters planers, al revés de
la terra. Son tracte, sempre igual, era obert, franch,
noble ab tot-hom, fins ab els inferiors; son cor era un veri-
table tresor.

Quan a mi la meva insidiosa malaltia'm privà d'acom-
panyar-lo més en ses excursions (y, ¡ay!, fa d'això bastants
anys), sa bona amistat no's desmentí un sol moment; me
visitava tot sovint y em donava compte dels incidents de
ses últimes passejades y dels projectats itineraris pera
noves excursions. Aixís vaig saber sa caiguda en el poble
de la Riba, que durant algun temps va obligar-lo a sospen-
dre-les. Després de restablir-se, per més que no ab l'em-
penta dels primers anys, encara tresçava *per montes et colles*
y anava afegint suplementes a sos llibres. Ben merescut
hauria tingut el retiro qui com ell comptava en sa fulla
de serveys 20 anys no interromputs d'activa y gloriosa
campanya, acreditada per nombroses y meritíssimes pu-
blicacions; més en temperaments tant actius com el de
l'Osona, el repòs ha de venir imposat físicament, no és
may decisió de la voluntat. Fa ja algun temps que vaig
reparar que aquell còs se demacrava a ulls vistos: vaig
atribuir-ho a l'edat. Més no temia un desenllaç fatal,
sobre tot a curt terme. Me vaig equivocar: la mort nos
reserva a tots aquestes sorpreses crudels, y jo ploro avuy
al'amich, quan esperava encara d'ell dies de consol ine-
fable. ¡Déu el tinga en sa santa gloria y li dongui'l premi
reservat a sos fills predilectes! Imitem nosaltres son exem-
ple, y la patria ens en sabrà grat.

R. A. y S.

CRONICA DEL CENTRE

ABRIL DE 1901

SESSIONS OFICIALS

FESTA PATRONAL DE SANT JORDI Y CLAUSURA DE L'EXPOSICIÓ DE DOCUMENTS GRÀFICHS DELS MONUMENTS DESAPAREGUTS A BARCELONA DURANT EL SEGLE XIX^è. — El programa de l'agradable vetlla varen constituir-lo, a més de la lectura de l'acord pel senyor secretari, la lectura dels treballs següents:

L'escriptor y col·leccionista en Ramon Casellas va fer conèixer detalladament un plan que havia acariciat llegint un estudi sobre'l tema: *Barcelona en el segle XIX^è; historia d'una Exposició fracassada.*

Erem a les acaballes del segle quan, impulsat per la passió que ha sentit sempre per l'art y agullonat per l'amor intens que du a Barcelona, el Sr. Casellas va concebir un plan: el d'una «Exposició Centenal de Barcelona de la passada centuria, gran, molt gran, fastuosa, molt fastuosa, pintoresca, molt pintoresca, en la qual Barcelona entera hi tindria de pendre part y pera la qual el Municipi havia de deixar els seus Palaus. y obrir generosament les seves arques».

De primer antuvi, com a col·leccionista de dibuixos, orgullós, y ab motius, de la seva col·lecció, la primera idea del Sr. Casellas havia sigut la d'organisar una serie d'exhibicionetes pera les que comptava demanar el concurs d'altres col·leccionistes com el plorat Soler y Rovirosa y ab les que intentava donar a conèixer als barcelonins les transformacions sofertes per la nostra ciutat— la segona avuy de l'Europa llatina— boy fent-los-hi sentir la recança per les belleses perdudes, enrossegades per aquelles transformacions.

Però van venir aconteixements que varen fer aixamplar el seu plan an el Sr. Casellas. La pujada d'un govern que prometia atendre bona part de les justes aspiracions de Catalunya, el nomenament com arcalde d'una personalitat tant eminent y tant amant de la nostra terra com el doctor Robert, va fer créixer les aspiracions del nostre associat, fins a fer-li demanar el concurs del Municipi, de Barcelona entera, pera convertir la serie d'exhibicionetes en una gran manifestació que, además de documents gràfichs, comprengués «l'exhibició de tots els objectes reals y

totes les representacions viventes, orals y mímiques que fessin més suggestiva y vident la societat dels nostres pares y dels nostres avis».

Per això calia disposar del Palau de Belles Arts, ab els seus jardins y ab bon troç del Saló de Sant Joan, pera les instal·lacions a l'aire lliure; calia que'ls expositors no fossin quatre col·leccionistes, sinó tot Barcelona; calia que tot-hom hi posés el coll: corporacions y families, artistes y particulars. Se tractava de mostrar un grandió y pintoresch escenari, «aon s'havia de representar al viu la vida barcelonina de l'antigor».

Y ja tenim al nostre company en plena activitat, exposant l'idea a la Junta tècnica de Museus y Exposicions, conquistant-se l'ajuda d'eminents artistes, anant a trobar a l'un y a l'altre, y encomanant á tots el seu entusiasme per l'idea, que era calurosament acullida pel doctor Robert y per alguns regidors, que varen conseguir que'l Municipi augmentés l'assignació destinada a Exposicions, pera celebrar la Centenal de Barcelona.

Finalment, el nostre company va redactar el plan que, aprovat per la Junta tècnica, va esser llegit per aquesta a l'Alcalde, a la vesprada de trista memoria en que l'ex-governador Sanz Escartin —arribat del mateix dia— feya bastonejar al poble de Barcelona, que s'havia aplegat a la Plaça de Sant Jaume pera manifestar al doctor Robert la seva simpatia, y pera protestar dels insults que desde les Corts s'havien dirigit an aquell home il·lustre.

Dit plan venia a esser un extens y conciençut programa d'Historia Barcelonina del segle XIXe. La seva realisació hauria valgut tant com una resurrecció— una resurrecció de les costums perdudes, dels monuments enderrocats, de les joyes arreconades, de les festes, de les manifestacions, de l'indumentaria y dels usos que han donat caràcter als diferents períodes del segle.

Naturalment, el plan concedia una extensió especial a la secció de Belles Arts. L'arquitectura ab croquis, plans, projectes, etc.; l'esculptura, la pintura y el dibuix; els plans de teatres barcelonins y els bocets escenogràfics; el gravat, la litografia y el foto-gravat, havien d'esser aprofitats pera l'Exposició, com havien d'esser-ho en la secció d'Arts aplicades les publicacions y impresos, la fotografia, l'il·luminació artificial, la texilaria, els instruments de música, y especialment els catalans, com gralla, tenora, sach dels gemechs, tamborí, la joyeria y l'argenteria.

Además dels esmentats, havia d'haver-hi un altre grupo compost per instal·lacions permanents d'usos y costums, ab exhibició d'altars, misteris, etc., series de retratos agrupats per èpoques,

passaports, cèdules, permisos, uniformes, efectes y documents relatiu a bullaugues, pronunciaments, edificis, passeigs, rotulació de carrers, veneres, bandes, etc., además de la reconstitució a l'aire lliure de fragments del passeig de Sant Joan, del Jardí del General, y tants altres llocs que han contribuït a donar caràcter a Barcelona en distintes èpoques, aixís com del montatge de salons adornats segons el gust de cada una d'aquestes.

Per últim, havia de destinar-se també un lloch preferent a fer reviure davant de l'espectador ab tot el poder suggestiu de la veu, de l'actitut y del moviment, les representacions escèniques, funcions mímiques, y tot lo que ha constituït y constitueix l'història de l'espectacle, de les audicions orals y musicals y de la diversió privada y pública a Barcelona. El programa havia d'estar compost per Conferències orals sobre la cultura catalana del segle XIXè; lectures de prosa y vers dels millors autors catalans; audicions musicals, representacions escèniques ab la reconstitució al viu de funcions donades a principis de segle, com *acadèmies, loas, balls, pantomimes*, etc.; reconstitució a l'aire lliure d'una plaça y un parell de carrers ab cases y establiments característichs; diversions populars a l'aire lliure y a cobert, y celebració a l'aire lliure de jòchs de força o destresa estilats a Barcelona durant el segle, desde les competències a qui corre més a peu o en tartana, fins als bicicles y automòbils, desde les botxes al *foot-ball*.

En havent acabat el Sr. Casellas la seva remarcable conferència, foren llegides dugues poesies: una de Guillem Tell y Lafont, titulada *El llit pairal*, de quines estròfes sembla exhalar-se'n un dolç perfum d'exquisida flor catalana; y una *El captaire*, del Sr. Joaquim Cabot y Rovira, en la que's canten ab valentes estrofes, plenes de vigor, les desgracies que pesen sobre la nostra terra.

Per últim, s'aixecà'l nostre President D. Ramon Picó y Campamar y llegí un discurs de clausura de l'Exposició, que no trigaran a veure en aquestes planes els habituals lectors del BULLETÍ. El discurs d'en Picó és una veritable joia literaria, en la que, ab la precisió y la clarividència d'un Taine, posa l'autor de manifest la part de culpa que hem tingut els catalans en els desastres que'ns han atuit, portant-nos a un estat de postració del que comencem tot just a revifar-nos.

Tant el nostre President com el Sr. Casellas varen rebre moltes felicitacions, com ne varen rebre en general els socis del CENTRE, per l'organització d'una festa tant notable y per la resolució, presa a darrera hora, de tenir oberta encara per vuit dies l'Exposició que devia tancar-se'l mateix dia 23, de dibuixos, gravats,

fotografies, etc., representant monuments desapareguts de Barcelona durant el segle XIXe.

SESSIONS PREPARATORIAS.—El dia 12 va celebrar-se la preparatoria de l'excursió a Serdanyola; el dia 19, la de la visita a la Real Audiencia y a la Diputació Provincial; el dia 26, la de l'excursió a l'estany de Remolà.

En totes elles el secretari va fer un resum de lo que's tractava de visitar, pera servir de guia als excursionistes.

CONFERENCIES Y LECTURES

El Sr. D. Joseph Bernad y Durand va donar el divendres dia 12 la quarta conferencia sobre *La literatura catalana en el segle XIXe*.

El dissertant va ocupar-se, al començar, de les idees dominants en els primers anys de dit segle, la decadencia de caràcter de nostre poble y la reacció que experimentà ab motiu de la guerra de l'Independencia.

Entrant de ple en l'estudi de nostra literatura desde l'any 1814 al 59, va fer algunes consideracions preliminars sobre la mateixa y l'influencia que exerciren en la cultura general en aquella època alguns centres d'ensenyança com l'Escola de Comerç, Universitat y Seminari de Barcelona, fent constar el predomini de la literatura castellana y la nova orientació que varen donar-li les idees aportades pels afrancesats, detenint-se molt especialment en la nova escola Castellana Catalana y els principis que l'informaven, que vingueren a esser el fonament de la literatura regional del 59.

A l'acabar el Sr. Bernad el seu interessant treball, va esser molt felicitat y aplaudit per la nombrosa concurrència que omplia'l local del CENTRE.

El divendres dia 19 va celebrar-se una *Vetllada necrològica en honor dels socis Excm. y Illm. Sr. Bisbe Dr. D. Joseph Morgades y Gili, Excm. Sr. D. Victor Balaguer y D. Artur Osona*. Presidia D. Ramon Picó y Campamar, y hi assistí una nombrosa concurrència, en la que s'hi veyen distingides personalitats.

Mossèn Norbert Font y Sagué parlà en honor del senyor Bisbe de Barcelona, Dr. D. Joseph Morgades, soci honorari del CENTRE, ponderant son entusiasme per Catalunya, sa gran acti-

vitat en la restauració de tots els monuments de la diòcesis de Vich, y especialment del monastir de Ripoll, la decidida cooperació que donava al CENTRE quan se li demanava, y, per sobre de tot, la creació del grandióss museu de Vich, honra y gloria de l'art català. Llegí unes detallades notes biogràfiques y li dedicà un sentit record en nom del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA.

Fou molt aplaudit y felicitat.

Fou llegit el treball d'un distingit bibliotecari que vol conservar l'anonim, íntim amic de D. Víctor Balaguer, a qui també's commemorava. És un treball sintètic de les moltes coses que en Balaguer féu, portat per son amor a la terra catalana, en el que s'hi llegeix:.

«Ningú més que ell ha escampat y fet simpàtic per tot el món el nom de Catalunya, ningú ha vulgarisat més ses típiques llegendes y costums; ningú ha popularisat més la seva historia; ningú ha contribuït més que ell a que s'estudiessin y apreciessin les nostres antigues lleis, y pochs abans d'ell posaren a les mans de tot-hom guies breus y fidels que servissin pera visitar ab fidelitat y fruir els monuments més preuats de la nostra terra y les viles més notables de la terra catalana.»

Després se va llegir l'hermosa poesia *A la Verge del Montserrat*, escrita per en Balaguer, y tot fou molt aplaudit.

En honor del soci actiu y entusiasta d'aquesta corporació, D. Artur Osona, l'incançable excursionista, va llegir un treball de Pere Pagès y Rueda, recordant el mèrit de les *Guies itineraries Osona* de tot Catalunya, que han facilitat d'una manera extraordinaria'l coneixement y la visita de tot lo característic, ponderant son entusiasme ardent per la llibertat de la nostra terra y son amor a la corporació, que va demostrar-lo fins a l'hora de la mort, deixant-li en testament sa valiosa biblioteca y ademés la propietat de ses *Guies itineraries*, pera que son producte's destini a la construcció d'un refugi al cim del *Turó de l'Home* del Montseny, ab el nom de *Refugi Osona*, per l'estil dels que'l Club Alpí Francès estableix en els cims més cèlebres de la nació veïna.

Aquestes disposicions testamentaries encara no s'han portat a la pràctica, però sembla que aviat seran un fet.

Relatà alguns fets característics d'aquell bon patrici, fent molt oportunes consideracions, que meresqueren un aplaudiment de la concurrència.

Va llegir-se també una hermosa semblança de l'Osona, escrita

per l'antich y ferm excursionista D. Ramon Arabia y Solanes, ab la justesa de frase y galanura de dicció característica, logrant fer reviure a l'esperit dels oyents la personalitat de l'Osona relatant fets, indicant conceptes, fent consideracions tant propries y característiques, que són el veritable retrat del malaguanyat Osona.

No cal dir que fou aplaudit molt justament.

Conferencia de M. Martel. — Nombrosa era la concurrència que omplia'l vespre del dia 26 la sala de sessions del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA ab motiu de la visita que hi féu el savi y valerós espeleòlech francès M. Martel. El Rvnt. N. Font y Saguén féu la presentació als socis, y pera que aquesta sigués més complerta llegí'l seu article sobre'l citat excursionista, escrit quan vingué per primera vegada a Barcelona en 1896. Acabat de llegir mossèn Font, s'aixecà M. Martel, y ab un francès correctíssim y una dicció pausada pera que tot-hom l'entengués, començà excusant-se per parlar en la seva llengua, perquè, si bé coneixia un xich el català, no podia parlar-lo sense moltes dificultats. Agrai a mossèn Font els elogis que li havia endreçat; dedicà algunes sentides frases a la memoria de l'incançable excursionista D. Artur Osona, de qui digué que s'honorava essent-ne amich, y además exposà l'importancia de la ciencia espeleològica desde'l punt de vista higiènic y utilitari, fent grans alabances dels treballs empresos a França, Austria y Grecia, y afegint que'ls realisats a Catalunya tenen quasi tanta importancia com els efectuats a l'estranger. Encoratjà al CENTRE pera que prestí'l seu apoy moral y material an aquests interessants y importants estudis, y agrai de tot cor les atencions rebudes en el CENTRE, del que's despedia, per anar-se'n cap a Girona. El president del CENTRE, Sr. Picó y Campamar, donà les gracies a M. Martel per les seves paraules y li féu present que esperava tornar-lo a veure entre nosaltres, y que, per lo tant, no li deia adéu, sinó a reveure. Tots dos senyors sigueren molt aplaudits, y la concurrència sortí sumament satisfeta.

VISITA Y EXCURSIONS

VISITA A LA REAL AUDIENCIA Y A LA DIPUTACIÓ PROVINCIAL.— Molts foren els socis congregats al local del CENTRE'l matí del diumenge dia 21 pera efectuar tant interessant visita.

A la capella de Sant Jordi y a les Sales se detingueren els visitants contemplant els venerables tapiços que adornen aquelles parets, dolent-se de passada dels desdixats aparracaments de que foren objecte en altres temps, ja que pera apedaçar una tapiceria relativament moderna's retallaran les gòtiques, fent servir els seus fragments de pedaç.

A la sagristia de la capella pogueren admirar el famós frontal de Sant Jordi, un missal ab capítols y miniatures del segle XVIe y els ornaments de celebrar els Sants Oficis, molt rics y esplèndids.

Després passaren els excursionistes als departaments de la Diputació, examinant en el gran Saló les taules del gremi d'argenters, representant l'història de Sant Eloy, quadros moderns com el *Spoliarium* d'en Luna, *El siti de Girona* d'en Martí y Alsina y altres.

Al saló de sessions també s'aturaren llarga estona davant de a gran pintura d'en Fortuny, sortint després tot-hom molt satisfet de la visita.

EXCURSIÓ A SERDANYOLA (POBLACIÓ Y CASTELL), SANT CUGAT DEL VALLÉS (POBLACIÓ Y MONASTIR), SANT MAMET, RUBÍ (POBLACIÓ Y IGLESIA) Y PAPIOL (ESQUERDES DEL TERRER MIOCÉ, JACIMENT DE FÒSSILS SILURIANS, CASTELL, POBLE Y IGLESIA).— El diumenge 14 del corrent, els socis Srs. Gaza (Alfred), Teixidor, Coll y Gasch, Castanys, Nadal y Lucena, Valeri, Rodríguez d'Alcàntara (y més tard mossèn Font y Sagué), juntament ab uns quants d'altres corporacions, varen sortir en el tren del Nord de les 6 del matí cap a Serdanyola. En sent allà, acompanyats de l'erudit delegat a Ripollet D. Narcís Fuster, varen anar-se'n, en comptes d'al castell, que està talment malmès, a Sant Iscle de les Feixes (mitja hora de camí) a veure uns jaciments de fòssils y a la capella de la Mare de Déu de les Feixes, d'istil barroch, reedificada en 1759, pel ciutadà honrat de Barcelona Magí Negrevernís, notable pels aplechs de la gent dels voltants.

Se va emprendre la caminada cap a Sant Cugat del Vallès, recorrent no més que de pas la població, esmorzant-hi y anant desseguida a veure l'esplèndid monastir, una *de les perles del collaret*

que ab tanta galanura va ocupar-se'n en Balaguer, prou conegut de tot-hom. Allí's va observar el poch compte que's té ab un dels preuats pinacles de l'altar major, que està destroçant continuamente ab el frech la corda d'una llantia.

Tot anant cap a Rubí's varen deturar a la capella de Sant Mamet de Campanyà, que té prerrogatives de sufragania, aon s'hi admira un retaule gòtich profanat per una restauració dolenta.

A Rubí's va dinar, y després d'haver vist la població van anar a visitar l'iglesia romànica, qual portada's conserva bé, restaurada interiorment per l'arquitecte Sr. Casademunt.

A fi de poder cumplir l'itinerari, se va anar en cotxe fins al Papiol, y, un cop vist per fóra'l castell, varen anar a veure al rector, Dr. Biada, que ab exquisida galanteria va acompanyar als excursionistes, ensenyant-los el tresor guardat a la rectoria, del qual és remarcable una magnífica creu professional del segle XIVe una custodia gòtica, un càlzer y tres pans. A l'iglesia varen tenir ocasió d'admirar un retaule gòtich molt notable. Com s'estava resant ab acompanyament d'armònim, un dels socis, el distingit compositor y organista Sr. Rodríguez d'Alcàntara, va acompanyar el rosari, improvisant alguns números ab motets de cant pla, que varen fer la delícia dels concurrents.

La sessió geològica donada pràcticament per mossèn Font y Sagué en les esquerdes del terrer miocè, aont hi han abundants fòssils silurians, entre ells els trilobites, va esser aixís mateix interessantíssima, retornant tots els excursionistes, molt complaguts, en l'últim tren.

EXCURSIÓ A L'ESTANY DE REMOLÁ Y VISITA ALS POUS ARTESIANS DEL PRAT.—El dia 28 un nombrós aplech d'excursionistes, compost dels Srs. Gaza (Alfred y Adolf), Nadal y Lucena, Codina, Coll y Gasch, Teixidor, Baster, Tell, Rodríguez d'Alcàntara, Llagostera, Font y Sagué, Guasch, Biada, Palau (Pere), Fragonals, Bonet (Ramon), Llusà (Carles), Morelló, Serra (Rossendo) y algun altre, juntament ab varies representacions de societats catalanistes y d'Historia Natural, en número d'una cinquantena, varen anar a visitar l'estany de Remolà, sortint en el tren de l'estació de França de les 2 h. 10 tarda.

Al baixar al Prat esperaven els tres delegats, que tenien tartanes disposades pera anar a veure algun dels pous artesianos d'aquells volts y després a l'estany; més ab tanta gent era impossible, y's va haver de fer tot el camí a peu, impossibilitant això de veure lo

que's tenia projectat; perquè, després de passar per la colònia Casanovas y veure'l pou artesià de Sant Domingo (el primer que's va fer a l'encontrada), sols hi va haver temps de descansar cosa de mitja hora al costat de l'estany, havent de tornar-se'n desseguida pera esser a temps a agafar l'últim tren.

Varen treure algunes fotografies els Srs. Llagostera, Morelló y Nadal, y diferents excursionistes varen recullir exemplars per l'herbari y les col·leccions entomològica, ictiològica y malacològica.

El temps no's va pas perdre del tot; més l'excursió, desde'l punt de vista artístich, va quedar frustrada.

LO CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA sols se declara responsable de lo contingut en la *Secció Oficial* del seu BUTLLETÍ, deixant íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.